

mig tornat cendra', i que jo he sentit sobretot a l'Alta Garrotxa [1927] però també en altres parts del bisbat de Girona; és una variant del mateix mot *rescaldo* que ha existit antigament i dialectalment en cast. (judesp. marroquí, BRAE xxxii, 265), i ja en la trad. 5 cast. (Ss. xv-xvi) de Robert de Nola (70); en castellà normal, tornat *rescoldo* (veg. més detalls, en DCEC I, 593a42-60).

CPT.: *Calfreds* [1803], mot estrany a l'ús dels escriptors fins al nostre segle, si bé el recolliren ja els 10 diccs. del S. XIX en el Princ. i Mall.; Belv.: «*calfret* m. *calofrío*, *calosfríos*, *escalofrío*; horror, albor, febril affectus»; Lab., 1839: «indisposició del cos en què a un temps se sent fret y calor estrany; *sentir calfreds*: febrili horrore laborare»; DFIGuera (1840) «*Calfrêts* 15 m. pl. tremolor causat per fret interior», reproduceix els mots de Lab., només canviant *sentir c.* per *tenir calfrêts*.

El dicc. Ag. dona *calfreds* 'escalofríos' com a cosa de Mallorca i Empordà, amb raó perquè a Barcelona 20 ha estat sempre més o menys desusat; i Careta, tot blasmant alguns que diuen *escalofrios* en català, testifica haver sentit *calfreds* a gent de Cerdanya; AlCM precisa «Empordà» en dues localitats del Baix: Llofríu i St. Feliu de Guíxols, i en dona ex. en la mallorquina MASalvà. Localment s'han usat formes amb doble signe plural: *caltsfrets* és la forma cerdana a què es refereix Careta; i ja es veu que a Tortosa ho alteren més (adaptant-ho a *carn de gallina*, que és quasi el mateix: forma castellana per la genuïna *pell de gallina*): «sento uns *carns-frets* que s'endinzen tant al meu cor, com si m'anés a morir», Vergés Paulí, *Espernes* v, 197.

La combinació és de l'antic *cald* adjectiu, però substantivat per 'calor', amb l'antònim *fred*: hem vist que 25 Lluïl els aparta en «sostenir *calt* e *fret*» en *Blanq.* (supra), i altres cops en fa combinacions més íntimes encara: «vergonya deu donar major passió a son cotratge que fam ni set, ni *calt* ni *fret*, ni altra passió ne trebayl a son cors» (*L. del Orde de Cavalleria*). Deriv. 40 *Calfreder* «el que pateix escalofríos, adj., *horrore laborans*». 10

Calent, que va anar substituïnt cada cop més l'ús de *cald*, fins a suplantarlo del tot, ve del ll. CALENS, -ENTIS, participi actiu del dit verb CALERE 'ser, estar calent'; inicialment va ser adjectiu d'una sola terminació, com ho restà sempre en cast. *caliente* i port. 45 *quente*: «accidentalment calor se troba en aygua *calents*», Lluïl (*Cont.*, 364.21), i encara n'hi ha alguna dada posterior.

Igual que les llengües francesa i it., la llengua d'oc restà fidel a CALIDUS (> *caut*), i allí *calent* no es propagà gens (fora d'alguns parlars llgd. al llarg de la costa); mentre que el català en aquest punt es decantà aviat per l'ús de les llengües hispàniques; però aviat 55 començà a usar *calent*, -nta, com a adjectiu de dues terminacions, ús molt predominant ja en la nostra llengua des del S. XIV: *calent* es dissocia, doncs, de la gran majoria dels altres participis en -ent, -ant (que resten d'una sola terminació), com veiem ja per la se-

qüència immediata dels dos tipus en el valencià Ant. Canals, a la fi del S. XIV: «no era gens hujat --- ni per calor, ni per naffres, ni per pols, que-s levà molt 60 *calenta e ardent*» (*Scipió*, NCL., 78), «enmig del riu trobat aygua *calenta*», id. (*Providència*, NCL., p. 90); «lo exerop se mescla ab aygua *calenta*», St. Vicent F. (*Quaresma*, p. 30); «deven tenir allí aygua *calenta* en un bací», *Tirant*, § 36.

En el nostre temps l'ús del femení diferenciat, en la llengua viva, s'estén cap a l'O. i els Pirineus, fins arran de la frontera lingüística: *aigua calenta* és com es diu encara en el Pallars, fins a Tavascan (1934), i solament a Benasc es manté l'etimològic «bella cosa que era *kalên*» sento allí (*bella* 'alguna'), 1965. Hi ha, però, algun cas estereotipat de *la Font Calent* en la toponímia, en bastants pobles disseminats ací i allà (p. ex. arran d'Alacant, a St. Vicent del Raspeig, 1963). Substantivat: *un calent* «un aixebuc, envestida, repulsa» és mallorquí (BDLC iv, 349).

DERIV.: *Calentar* és castellanisme gros i inexcusable (que per desgràcia ha guanyat terreny després de la guerra, però que cal combatre sense repòs ni transigències; amb raó AlCM i el Dfa. l'exclouen i ometen radicalment). *Calentó*; *calentoi*. *Calentor*; *calentura*, algun cop usat antigament, però poc genuí. *Acalentar*, usual localment: «posarem lo vi a l'ombra, perquè no se'ns *acalento* tant», Adraén (1935). *Encalentir* 'escalfar' mall. («beurè perquè m'encalentirà» Inca; «mentrestant s'haurà *encalentit* vora el caliu», Montuïri, 1963). *Escalantar* [S. xv], *escalament*.

Calor [Lluïl]; fer calor és avui l'expressió general en tot el territori lingüístic, ençà i enllà de l'Albera («eng(u)any fa pas *kalús*», «l'any passat *fek más kalús*» anote fins a Formiguera de Capcir, 1960); *caloria* [1868, *SLitCosta*]; *calòric* [Lab., 1839; Dfa.]; *calorejar*. *Calorós* [mj. S. xvi, AlCM]. *Calorada*; *calrada* síncope popular a moltes comarques [Lab., 1839] sovint amb sentit diferenciat, certament no sols mallorquí. (com creu AlCM), car se sent molt a muntanya del Princ. («haurà agafat unes bones *calràdes*» <de sol>, sento en el Flamicell [Manyanet], 1957, però també ho recordo de molt més a l'Est). *Acalorar-se* [1803, Belv.], i ja en romanços de c. al S. XVII: «al bajo de la escalera don Rodrigo va trobà: / d'onde 45 *viene*, don Rodrigo, qu' està tan *acalorat*?», *Romillo*: *acalorar-se a fer, a dir* --- 'excitar-se fins al punt de', Maragall carta de fi XII-1909 a Coromines, O. C. d'aquest (1166a); *acalorament*; *acalorança*.

CPT.: *Calorifer* [1868, *SLitCosta*]; *calorífic* [1839, 50 Lab.].

Caliu [fi S. XIII, Lleg. Bíbliques Sev.]: «can Titus veé l sarraí catiu / pus roig tornà que nuyl *caliu*, / tant fo despagat ---» (v. 892, *LleuresC*); «Jhesú Christ, qui fo rostit en l'arbre de la vera Creu entre dos *calius*: amor de salvar a nosaltres, e l'altre, dolor e tribulació», St. Vicent F. (*Sermons*, volum Will. Harrison, fº 131v3); «lo sant cosset / de l'infantet / roman illès; / del foch sospès / --- resta 'n la lar / entre l' *caliu*, / no socarrat», JRoig (*Spill*, 3608); «apagaria la calor d'aqueix *caliu*», *Somni de Joan Joan*, 60